

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

חלק 1 - לאומיות

פרק ראשון – קטעי מקור

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-2.

שאלה מספר 1- התפתחות התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

סעיף א'

הגורם לצמיחת התנועה הלאומית היהודית שבא לידי ביטוי בקטע ומשותף לתנועות לאומיות אחרות באירופה:

החילון והשפעת תנועת ההשכלה היהודית: תנועת ההשכלה היהודית הושפעה מתנועת ההשכלה הכללית. היא העמידה את האדם במרכז, עודדה חשיבה עצמאית ולמידה של מדעים ולימודים כלליים שאינם לימודי קודש. היהודים המשכילים שאפו להתערות בחברה הכללית. השקפת עולמם באה לידי ביטוי בדבריו של מי שהיה מהבולטים בתנועת ההשכלה היהודית באירופה - משה מנדלסון: "היה אדם בצאתך ויהודי באוהליך". היהדות הייתה עבור המשכילים דת ולא לאום. את צרפת, גרמניה וכו', ראו כמולדתם האמתית. הם ראו את תהליך החילון העובר על החברה באירופה והאמינו כי הוא יסיר את המחסומים הדתיים שעמדו בינם לבין שאר החברה, ויאפשר להם להשתלב בה. אבל החברה הכללית לא קיבלה אותם והם לא יכלו לאמץ את הלאומיות של המקום בו חיו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

היהודים החילוניים נקלעו למשבר זהות וחיפשו פתרון עצמאי יהודי. פתרון שלא יהיה מבוסס על המסגרת הדתית, אלא על מסגרת השתייכות מודרנית וחילונית. כך נולד הרעיון של מדינת לאום לעם היהודי. הציונות - התנועה הלאומית היהודית, הייתה מסגרת בה האמינו כי יוכלו לממש את ערכי ההשכלה והליברליזם וגם את יהדותם, כלומר - את השחרור הלאומי שלהם.

ציטוט: "משנחלשה סמכותה של הדת..."

ניתן להציג גורם משותף נוסף - ערכי ההשכלה "משנחשפו היהודים לתפיסת עולם רציונלית אירופית, המעמידה את האדם ואושרו במרכז..."

הגורם לצמיחת התנועה הלאומית היהודית שבא לידי ביטוי בקטע ויחודי רק לה הוא:
אנטישמיות

האנטישמיות המודרנית צמחה במערב אירופה והייתה מבוססת על בסיס לאומני וגזעני, ועל תפיסה הקובעת, כי מה שנמצא בדם ובגזע, לא ניתן לשנות. בעוד שבאנטישמיות המסורתית (שנאת ישראל על רקע דתי) שהייתה במזרח אירופה היו ליהודים פתרונות להתמודדות כמו המרת דת או שינוי המנהגים והתרבות, הרי שכעת, באנטישמיות המודרנית, לא הייתה ליהודים כל דרך התמודדות. במזרח אירופה לא ניתנה ליהודים אמנציפציה. השלטון במזרח אירופה השתמש ביהודים כשעיר לעזאזל והפנה נגדם את זעם ההמונים במקרי משבר פנימיים. לכן, היהודים במזרח אירופה היו חסרי הגנה מול ההתקפות הפיזיות, שספגו בעידוד השלטון כמו אירועי סופות בנגב ופוגרום קישינב. במערב אירופה תהליך השתלבות היהודים הוביל לשנאה על רקע מודרני ובא לידי ביטוי באירועים כמו: משפט דרייפוס, וכן מאמרים אנטישמיים, קריקטורות אנטישמיות והקמה של מפלגות אנטישמיות.

ציטוט: "סדרת הפוגרומים שזעזעה את יהודי רוסיה..."

ניתן להציג גורם ייחודי נוסף - האכזבה מהאמנציפציה "... אירועים נוספים שהכשילו את הניסיון של השכבה היהודית המשכילה להשתלב בקרב החברה הכוללת שבה היא חיה".

סעיף ב'

דרכי הפעולה שנקטו התנועות הלאומיות במאה ה-19 לקידום מטרותיהן (על הנבחן לציין שתיים):

- טיפול תודעה לאומית וחיזוק הרגש הלאומי: יצירת תרבות לאומית ושימוש בסמלים וטקסים. חיזוק הרגש הלאומי נעשה בעיקר באמצעים חינוכיים. באמצעות החינוך, האדירו התנועות הלאומיות את מורשת העבר המשותף של הלאום, הדגישו את המאפיינים הייחודיים לאותו לאום, לימדו את המיתוסים, השתמשו בסמלים ובשפה הלאומית. כל אלו הגבירו תחושת הלכידות, השייכות והנאמנות בין הפרט ללאום.

- פעילות פוליטית להקמת מדינה לאומית: הקמת אגודות חשאיות (מחתרות), הפועלות נגד השלטון הזר, יציאה להפגנות נגד השלטון וניסיונות להביא למהפכה לאומית, כלומר להקמת מדינת לאום ריבונית. בנוסף, נעשתה פעילות דיפלומטית לחיפוש אחר בעלי ברית עם אינטרסים משותפים. התנועות הלאומיות הובילו את העם במלחמות במטרה לכבוש את שטחי המולדת משליטים זרים ולהקים מדינת עצמאית.

הדגמה על התנועה הלאומית האיטלקית:

הפעילות הפוליטית של התנועה הלאומית האיטלקית בא לידי ביטוי בסדרה של מאבקים: מאבק עממי: מכונה גם מאבק "מלמטה" בא לידי ביטוי במהפכות 1848 ("אביב העמים") שהונהגו על-ידי מציני וג'וזפה גריבלדי. המרידות אמנם נכשלו ודוכאו, אך כישלונן הביא להתגברות התסיסה הלאומית באיטליה ולהגברת המאבק. ניתן להכניס בשלב זה את הקמת ארגון "הקרבונירי", שהיה מחתרת, שנלחמה בשלטון נפוליאון ולאחר מכן נגד האוסטרים. מאבק מדיני: מכונה גם מאבק "מלמעלה", כיוון שמובל ע"י המנהיגים רשמיים. בא לידי ביטוי בברית של כאבור עם מלך צרפת (נפוליאון השלישי) במאבק נגד אוסטריה. בסופו של דבר, הביס הצבא הצרפתי בסיוע איטלקי את אוסטריה, שנאלצה לוותר על שליטתה בצפון איטליה. לשלב זה ניתן לייחס גם את כיבושי גריבלדי בדרום איטליה, בעזרת צבא המתנדבים שהקים ("צבא האלף"), שהעבירו את שטחי הדרום לשלטון המלך ויטוריו עמנואלה השני, והגיעו עד לרומא.

שאלה מספר 2- הפעילות המדינית בתנועה הציונית

סעיף א'

יש להסביר את מגעיו של הרצל עם אחד מהשליטים הבאים:

המו"מ עם הקיסר הגרמני:

הסיבה שבעטייה פנה הרצל לגרמניה: הרצל רצה שגרמניה תשפיע על הסולטן התורכי להיענות לבקשות היהודים להתיישב בא"י. גרמניה הייתה מקורבת לתורכיה והשתיים היו בנות ברית. בתמורה לעזרה, הציע הרצל לקיסר הגרמני נאמנות יהודית לגרמניה, וזיקה תרבותית של א"י לגרמניה. בנוסף, הבטיח הרצל יציאת יהודים מגרמניה, שתגרום להפסקת האנטישמיות. במהלך ביקורו של קיסר גרמניה וילהלם ה-2 בקושטא (תורכיה) בשנת 1898, הגיע אליו הרצל לראיון והקיסר היה מוכן לעזור לו. הרצל והקיסר נפגשו שוב בארץ ישראל, אך דווקא במפגש השני בירושלים, הקיסר הגרמני נסוג מהחלטתו. הסיבה לכך הייתה, כנראה, התנגדות התורכים וחוסר נכונות הקיסר לפגוע ביחסים בין גרמניה ובין תורכיה. כך, בעצם, הרצל נכשל בהשגת הצ'רטר מגרמניה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

המו"מ עם הסולטן התורכי:

הסיבה שבעטייה פנה הרצל לסולטן התורכי: כיוון שסולטן התורכי שלט על א"י. הרצל ביקש ממנו אישור להתיישבות יהודית בא"י- כלומר צ'רטר.

הרצל הציע לסולטן לשפר את מצבה הכלכלי של תורכיה, על ידי פיתוח א"י והאזור, וכן לגייס כספים ולשלם את חובותיה של האימפריה שהייתה בתקופה של משבר כלכלי. (בפועל לא הצליח הרצל לגייס את הכספים שהבטיח לסולטן מהיהודים העשירים). בנוסף, הבטיח הרצל לסולטן שהיהודים יהיו נאמנים לשלטון האימפריה. הסולטן התורכי, שחשש מתסיסה לאומית בתוך האימפריה, סרב לתת להרצל את הצ'רטר אבל הציע מקומות אחרים במקום א"י. הרצל סירב להצעותיו, והיה זה כישלון נוסף בניסיון להשגת צ'רטר.

סעיף ב'

הנימוקים לתמיכה בתכנית אוגנה על פי הקטע (על הנבחן להסביר שניים):

א. אוגנדה היא מקלט זמני: "מקלט לילה" ולא פתרון של קבע, אין כוונה לסגת מן המטרה הסופית של הציונות, בית מולדת בא"י, אלא רק לשנות זמנית את התוכנית, כדי לפתור את מצוקת יהודי רוסיה שסובלים מפרעות ופוגרומים.

ציטוט: "מפני ששמנו לב שצרכי העם החביב עלינו יותר מן הארץ..." או: "הננו מקווים להציל חלק הגון מעמנו לעשותו שלם בגופו וברוחו".

ב. חשש מהעלמות העם היהודי בתהליך החילון: מנהיגי הציונות הדתית חושש כי תהליך החילון שעובר העם היהודי מקלקל אותו ברוחו, ונדרשת פעולת חירום, על מנת להציל את העם מהעלמות. הרי ללא עם אין טעם יותר במאבק על ארץ כלשהי.

ציטוט: "הננו מקווים להציל חלק הגון מעמנו לעשותו שלם בגופו וברוחו" או: "אם אין [עם] ישראל בעולם – אין [ארץ] ציון בעולם".

ג. התנסות בהקמת מדינה לקראת התיישבות עתידית בא"י: גם במקלט הזמני, יוכל העם היהודי להתקבץ, להקים מוסדות ממשל ולהתנסות לראשונה בחיים משותפים, דבר שיקל אח"כ על הקמת מדינה בא"י.

ציטוט: "... אפריקה ואחר כך ארץ ישראל. אפריקה תהיה לנו הפרוזדור [המסדרון] וציון לטרקלין [הסלון]".

תכנית אוגנדה עוררה התנגדות מהסיבות הבאות (על הנבחן לציין לפחות שלוש):

- חובבי ציון התנגדו לה, כיוון שלטענתם אין ציונות ללא ציון. הגשמת הציונות תיעשה רק בא"י, המולדת ההיסטורית של היהודים.
- תוכנית אוגנדה מנוגדת למטרות הציונות, כפי שהוגדרו בהסכמת הרוב ב"תכנית באזל".

- הפנייה לאוגנדה תגרום לבזבוז משאבים הנחוצים לתנועה הציונית ליישוב א"י.
- קיים חשש, כי אוגנדה תיהפך למקום של קבע לעם היהודי, ולא למקלט זמני.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 3-4.

שאלה מספר 3 – מאפיינים מלכדים של תנועות לאומיות

סעיף א'

פעילות הציונים לחיזוק השפה המשותפת בא"י עד 1914 :

- אליעזר בן יהודה והחייאת השפה העברית :

רקע:

בן יהודה הוא האיש המזוהה ביותר עם מפעל החייאת השפה העברית, כלומר הפיכתה משפת קודש לשפה מדוברת ויומיומית.

פעילותו של בן יהודה :

- בן יהודה התיישב בירושלים, והקדיש את חייו למפעל החייאת השפה העברית.
- הוא הכריז על ביתו כ**בית העברי הראשון בעולם** : כל השיחות בו התנהלו בעברית, ובנו (איתמר), היה הילד הראשון בא"י ששפת אמו הייתה עברית.
- ייסד את עיתון "הצבי" – עיתון בשפה העברית. בעיתון הוא הפיץ את דעותיו על הצורך לחדש את השפה העברית ולהחיות אותה.
- מפעל חייו של אליעזר בן יהודה היה כתיבת המילון העברי הגדול (נקרא גם "מילון הלשון העברית הישנה-חדשה"). במילון זה נכללו גם המילים העבריות הישנות, שנוצרו במהלך ההיסטוריה, וגם המילים החדשות של בן יהודה.
- הוא ייסד את "ועד הלשון העברי" (לימים, האקדמיה ללשון העברית).

- מלחמת השפות /ריב הלשוניות :

מדובר באירוע שהוא השיא של הניסיון הציוני להשליט את השפה העברית בא"י. הוא פרץ כאשר חברת "עזרה" הגרמנית, החלה להקים את הטכניקום בחיפה וקבעה כי שפת ההוראה שתילמד בהם תהיה גרמנית. בעקבות החלטה זו, החל מאבק נגד ההחלטה שכלל הפגנות ברחבי הארץ, חרם של מורים ותלמידים על מוסדות "עזרה", התפטרות של מורים מהרשת, וכן הקמת בתי ספר עבריים מתחרים. בסופו של דבר, נכנעה חברת עזרה, והוחלט שבטכניון ילמדו פיסיקה ומתמטיקה בעברית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

משמעות המאבק:

- ניצחון השפה העברית.
- ביטוי לרגשות הלאומיים ביישוב היהודי, ששאפו להשתחרר מהשפעה זרה.
- פרישת מורים ותלמידים מרשת "עזרה" סיעה להקמת מוסדות חינוך עבריים עצמאיים.
- "כיבוש השפה" העברית.
- ניתן לפרט גם פעולות מתחום החינוך והתרבות שסייעו לחיזוק השפה העברית.

סעיף ב'

מאפיינים נוספים שמלכדים את בני אותו לאום: (על הנבחן להציג שלושה):

- מנהגים ומסורות: לכל עם יש מנהגים ומסורות משותפות – תלבושות, מאכלים, שירים, סיפורים, גיבורים עממיים, האופן בו חוגגים חגים – כל אלה מלכדים את העם, מבטאים את הערכים המשמעותיים עבורו ומייחדים אותו מקבוצות אתניות אחרות החיות בסביבתו. סיפורים עממיים נקראים – **פולקלור**, ותפקידם לספר על הגיבורים העממיים, תכונותיהם ומאפייני הלאום. בנוסף ישנם **מיתוסים**, שהם סיפורים בהם יש רק גרעין של אמת, ותפקידם להעביר לבני הלאום את הערכים החשובים לגיבושם ולהתהוותם במסגרת הלאומית.
- עבר ומוצא משותף (היסטוריה): לכל עם יש "סיפור" היסטורי משותף, גיבורים היסטוריים ועבר מפואר, אותו הלאום מבקש להשיב. האופן בו כל פרט בלאום רואה את הסיפור ההיסטורי של העם שלו, כסיפור ההיסטורי האישי שלו, נקרא "זיכרון קולקטיבי". בנוסף, לבני הלאום ישנה אמונה כי הם חולקים מוצא משפחתי משותף וקשר גנטי (קשר דם).
- סמלים: לכל לאום יש סמלים לאומיים רבים כמו: הדגל, סמל המדינה, ההמנון והמטבע. גם ימי חג לאומיים ושמות של אישים, המונצחים ברחובות, הופכים למעין סמלים לאומיים. סמלים מהווים מוקד להזדהות, תחושת שייכות וכבוד, וגורם מאחד של בני הלאום (המדינה). סמלים מייחדים את בני הלאום, מעניקים להם זהות משל עצמם ומגדירים אותם לעומת לאומים אחרים.
- זיקה למולדת: המולדת היא השטח בו נולד וצמח הלאום. זו פיסת אדמה, המעוררת רגשות של אהבה, געגוע, גאווה ואחדות. זהו שטח לו מיוחסת ההיסטוריה של העם והוא נחשב ל"רכוש" של כל בני הלאום כקבוצה, ולא כאנשים פרטיים.
- שאיפה משותפת למדינה עצמאית של הלאום: רעיון הלאומיות דחף את העמים להתלכד סביב הרעיון שמגיע לכל עם עצמאות וריבונות משלו. השאיפה המשותפת, להקים שלטון עצמאי במולדת, דרכו יממש העם את ערכיו הייחודיים, ליכדה את העם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה מספר 4 - הלאומיות באירופה והשינויים שיצרה

סעיף א'

המצב החברתי-כלכלי באיטליה לפני תחילת המאבק הלאומי:
עד שאיטליה אוחדה לכדי מדינה לאום ריבונית, היא הייתה מחולקת לשמונה אזורים פוליטיים נפרדים מדרום לצפון. כל אחד מהאזורים היה תחת שלטון שונה – הממלכות הצפוניות היו תחת שלטון ישיר של אוסטריה או של דוכסים אוסטרים, הדרום נשלט על ידי בית מלוכה ספרדי ואילו מדינת האפיפיור הייתה תחת שלטונו הדתי של מנהיג העולם הקתולי. רק ממלכת פיימונט-סרדיניה נשלטה ע"י בית מלוכה ממוצא איטלקי.
חלוקה זו יצרה פערים ושונות בתרבות ובמצב הכלכלי של האיטלקים בכל ממלכה: הצפון היה מתועש ועשיר, וקרוב יותר לתרבות האירופאית, בעוד הדרום חקלאי ועני וקרוב יותר לתרבות הים-תיכונית.

מטרת המאבק הלאומי האיטלקי:

- סילוק השלטונות הזרים מאיטליה.
- איחוד שטחי איטליה תחת שלטון עצמאי – כלומר הקמת מדינת לאום איטלקית.
- יצירת אחידות תרבותית של כלל העם האיטלקי.
- הפצת רעיונות תנועת ההשכלה באיטליה.

סעיף ב'

שני השינויים שיצרה הלאומיות המודרנית במפה המדינית של אירופה:

- התפרקות האימפריות (כמו האימפריה האוסטרו-הונגרית והאימפריה העות'מאנית)
- הקמת מדינות לאום חדשות (כמו איטליה, יוון ופולין)

שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בחברה האירופאית (על הנבחן להסביר אחד):

- יצירת מוקד הזדהות חדש - הלאומיות הפכה להיות מקור השייכות של העמים האירופאיים במקום השייכות הדתית.
- יצירת כוח פוליטי חדש בדמות התנועות הלאומיות, שהפכו להיות גורם ההנהגה הרשמי עם ירידת כוחה של המלוכה והכנסייה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

חלק II

פרק שלישי - ממדינת מקדש לעם הספר

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 5-7.

שאלה מספר 5 – עזרא ונחמיה

סעיף א'

הגורמים לעלייתו של עזרא מבבל:

- הירידה הרוחנית/דתית בקרב שבי ציון בירושלים: לבבל הגיעו ידיעות כי שבי ציון מתבוללים בקרב העמים הנכרים, נישאים בנישואי תערובת וכי רוב העם לא חי על פי חוקי התורה. ידיעות אלה הדאיגו את יהודי בבל, וכך התגבשה קבוצה בראשות עזרא, ששמה לה למטרה:
 - לעלות לירושלים ולמנוע את ההתבוללות ע"י הפסקת נישואי התערובת.
 - להשיב את מעמדה של התורה ע"י חזרה לקיום מצוותיה.
- התחזקות הכמיהה לציון: למרות ההצלחה החומרית של גולי בבל, התחזקה הכמיהה לציון בקרב רבים מהם. רק בא"י ניתן היה לקיים את הפולחן הדתי ואת תרי"ג המצוות. בנוסף, גולי בבל שאפו לחדש את העצמאות המדינית של העם היהודי ביהודה.
- מניעים פוליטיים של מלך פרס: עליית עזרא התרחשה בתקופה של מרידות רבות ברחבי הממלכה הפרסית, בעיקר במצרים. משערים שהמלך הפרסי שאף לחזק את שלטונו באזור, ע"י חיזוק הישוב היהודי שנחשב נאמן לו (וגבל במצרים). המלך הפרסי נותן לעזרא הרשאה לעלות לא"י ומצייד אותו בכתב מינוי וסמכויות [נְשִׁתָּן], מה שהופך את עזרא לשליח מטעם המלך.

הישגיו של עזרא (על הנבחן לציין אחד):

- ביטול המונופול של הכהנים על התורה – בעזרת הפצת התורה, דאג עזרא שעם ישראל יכיר את התורה והמצוות. להישג זה ניתן לקשר את האופן בו עלה מעמד הסופרים כמנהיגים רוחניים של העם בתקופתו של עזרא.
- ביסוס הקריאה בתורה כחלק מהפולחן הדתי - עזרא הנחיל את הקראת התורה בציבור בכל יום שני, חמישי ושבת. מי שהיו אחראים על תפקיד זה היו הסופרים, שבאו מתוך העם. הסופרים הפיצו ופרשו את התורה כדי שתהיה מוכרת לכל העם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- איחוד הגרסאות של התורה הידועה ליושבי א"י עם זו של יהודי בבל - עזרא הביא עמו את נוסח התורה שהיה מוכר בבבל. בא"י היה מקובל נוסח ישן יותר של התורה (נוסח שקדם לחורבן הבית ה-1). עזרא הבין שאין ברירה אלא לאחד את שני הנוסחים לתורה אחת מקובלת על כולם – על היהודים בא"י ובגולה.

סעיף ב'

המלך הפרסי מינה את נחמיה לתפקיד ממלכתי רשמי: הפחה של יהודה (מושל המחוז).
הסמכויות שנחמיה קיבל מהמלך הם:

- היתר לגבות מיסים.
- העמדת חיילים לרשותו.
- מתן היתר לבנות את חומות העיר ולבצר את שעריה. (המלך אף צייד אותו בעצים לבנייה לשם כך).

הישגיו של נחמיה ביהודה הם: (על הנבחן להסביר שניים):

- בניית חומת ירושלים: מטרת בניית החומה היו הענקת ביטחון פיזי לעיר (עמידה בפני אויבים), הפרדה בין היהודים לבין עמי האזור במטרה לממש את הרעיון הטמון בגישת "זרע הקודש", סגירת שערי העיר בשבת – כלומר שמירה על הצביון היהודי של העיר וחיזוק מעמדה של ירושלים כעיר ראשית ביהודה.
- רפורמות כלכליות חברתיות: נחמיה פעל לצמצום הפערים החברתיים בין עשירים לעניים, הוא ראה שפשוטי העם (בעיקר האיכרים), היו נתונים תחת עול מיסים כבד. האיכרים נאלצו ללוות כסף מהעשירים וכשלא היה באפשרותם להחזיר, היו מאבדים את נחלותיהם או מוסרים את ילדיהם לעבדות. נחמיה שכנע את נכבדי העם למחוק את חובות האיכרים ולהחזיר נחלות וקרקעות. הוא אף תבע לשחרר איכרים שהפכו לעבדים בשל אי פירעון חובות.
- רפורמות בבית המקדש: עד בואו של נחמיה, שלטה משפחת הכהן הגדול על המקדש ועל מקורות הכנסתו. משפחת הכהן הגדול הבטיחה לעצמה את מתנות הכהונה מהעם היהודי, נהנתה מכספי עולי הרגל וזכתה לפטור מתשלום מיסים לשלטון הפרסי. בנוסף, יצרה המשפחה קשרים עם עשירי העיר, התערבבה עם השכבה הגבוהה של העמים השכנים ויצרה קשרי נישואין עם משפחת סנבלט השומרוני. נחמיה פעל לצמצום כוחה של משפחת הכהן הגדול: הוא גירש כוהנים שנישאו בנישואי תערובת והחזיר את משפחות הכוהנים שהודחו ע"י אלישיב לתפקידיהן. נחמיה פעל ל"פיצול סמכויות" בבית המקדש, במטרה להחליש את המונופול של משפחת הכהן הגדול: הוא חידש את מעמד הלויים והקפיד שהם יקבלו את המעשרות (התרומות מהעם), על מנת שלא יעזבו את עבודתם וילכו לעבד אדמות למחייתם. הרפורמות שברו את המונופול הכלכלי שהיה בידי משפחת הכהן הגדול.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- הרפורמות החברתיות-כלכליות חיזקו את מעמדו של נחמיה ואת אהדת העם כלפיו.
- **חתימת אמנה לאומית – דתית:** גולת הכותרת של פעולתו של נחמיה הייתה כריתת האמנה. מטרת האמנה הייתה לחזק את הברית בין העם לאלוהיו ועל ידי כך לחייב את העם לגרש את הנשים הנוכריות. באמנה מצהיר העם כי הוא מוכן לקבל על עצמו את ההתחייבות להקים חברה של "זרע קודש" ולחיות על פי חוקי התורה. ההתחייבות של העם באמנה:
 - הפסקת נישואי התערובת.
 - שמירת שבת ואיסור המסחר בה.
 - שמיטת חובות/כספים וקרקעות בכל שנה שביעית.
 - העלאת מיסים לבית המקדש – "שליש השקל בשנה לעבודת בית אלוהינו".
 - העלאת תרומות לבית המקדש - העלאת קורבנות, תרומה ללוויים ולכוהנים, תרומת עצים (אש צריכה לבעור על המזבח בבית המקדש כ- 24 שעות ביממה, לכן יש צורך באספקת עצים שוטפת וא"י אינה עשירה בעצים).
 - משמעות האמנה:
 - **קבלת התורה מרצון:** כוחה של האמנה היה בכך שהעם כולו קיבל עליו מרצון את התורה, וראה בה את ספר החוקים המחייב. האמנה החזירה את התורה להיות הבסיס המעצב והמייחד את עם ישראל.
 - **"הורדת" התורה לעם:** האמנה היוותה צעד נוסף בקירובו של העם הפשוט לתורה.
 - **ראשית התורה שבעל פה:** האמנה כללה תקנות שאינן כתובות בתורה, ובכך חיזקה את המעמד של תקנות הנקבעות על ידי חכמים ומועברות בעל פה מדור לדור.
 - תוכן האמנה ביטא את **הגישה הבדלנית ("זרע הקודש")**, בה דגלו עזרא ונחמיה.
 - **הישגים נוספים של נחמיה שניתן לציין:**
 - אכלוס ירושלים.
 - גירוש הנשים הנכריות.

שאלה מספר 6 – השלטון הרומי ביהודה

סעיף א'

שלטון עקיף הוא שלטון של מלך /שליט מקומי (במקרה של א"י שליט יהודי), המקבל את השלטון מידי הרומאים ועליו להיות כפוף ונאמן להם. זוהי צורת השלטון בה החלו הרומאים את שליטתם בארץ.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סמכויותיו של מלך החסות:

- קיבל היתר להחזיק צבא משלו (התחייב לסייע לרומא במלחמותיה).
 - נהנה מאוטונומיה בענייני משפט וכלכלה.
 - נדרש להתחייב לשמור על הסדר
 - התחייב לשלם לרומא מסים.
 - לא נהנה מהסמכות לנהל מדיניות חוץ עצמאית.
- הסיבות שבגינן בחרו הרומאים לנקוט מדיניות זו:
- מלך החסות יהיה מלך נאמן שתלוי בחסדי הרומאים: המלך המקומי ישרת אותם בנאמנות ללא תנאי, מאחר והוא תלוי בחסדיהם - השלטון שלו מבוסס על תמיכתם בו.
 - מלך מקומי ימנע מגע ישיר וחיכוך עם המקומיים: בהחלטתם למנות מלך מקומי, הרומאים מעבירים מסר של רצון טוב לאוכלוסייה המקומית. שלטון מקומי, מכיר טוב יותר את האוכלוסייה ואת התרבות המקומית ובעל סיכויים טובים יותר להשליט סדר ולמנוע מרידות.

סעיף ב'

שלטון רומאי ישיר הוא שלטון באמצעות נציב (שליט) רומאי על שטח ברחבי האימפריה, המכונה "פרובינקיה". השלטון הישיר, בא"י ובכלל, בא לידי ביטוי בעריכת מפקד - קנזוס, דרכו מייעלים הרומים את שיטת המיסוי והשליטה שלהם על נתיני האימפריה.

מאפייני מדיניות השלטון הישיר (תקופת הנציבים) ביהודה:

- הנציבים הפגינו שנאה כלפי היהודים וזלזלו בדת היהודית ובחגי ישראל. הנציבים הרומים מינו את הכוהנים ששיתפו איתם פעולה. חלק מהכוהנים קנו את הכהונה מכספי בית המקדש. דוגמה למדיניות של נציבים שפגעו ברגשות הדתיים של עם ישראל: פונטיוס פילאטוס: לקח כספים מבית המקדש כדי לממן אמת מים לירושלים והכניס לעיר את דגלי הצבא, שכללו תמונות וסמלים מיוחדים שחיללו את קדושת העיר.
- הנציבים הרומים היו מושחתים מבחינה כלכלית. הם לקחו שוחד והיו תאבי בצע. הם הטילו מיסים כבדים ואף חריומו אדמות. מהעול הכלכלי הכבד סבלו בעיקר האיכרים. אדמתם נלקחה מהם, בגלל שלא הצליחו לעמוד בתשלומי המיסים. מעשי השחיתות של הנציבים והכוהנים, הביאו למתיחות חברתית קשה ולקיטוב חברתי-כלכלי בחברה היהודית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- בתקופת הנציבים, מעמד הנוכרים ביהודה התחזק. הנציבים הרומאים גילו כלפיהם אהדה והעדיפו אותם על פני היהודים. הנציבים ראו באוכלוסייה הנוכרית יסוד נאמן לשלטון. הנציבים הרומיים העדיפו בדר"כ את טובת האוכלוסייה הנוכרית בארץ, ונטו להכריע לטובתם בסכסוכים עם היהודים ("סכסוך קיסריה" לדוגמא).
- ניתן להתייחס גם לפעילות הנציבים נגד תנועות משיחיות שקמו בעם היהודי.

שאלה מספר 7 – מבית מקדש לבית כנסת

סעיף א'

חשיבות בית המקדש בתחום הדתי:

החברה היהודית ביהודה ובגולה ראתה בבית המקדש כמקום משכנו של אלוהי ישראל, ולפיכך התרכזו חיי הדת סביב בית המקדש. בבית המקדש נערך הפולחן הדתי (טקסי הקרבת הקורבנות) ע"י הכוהנים והלוויים. העם נדרש לתמוך בעובדי המשכן ע"י תרומות ומעשרות. עיקר עבודת המקדש התבטאה בהקרבת קורבנות. עבודת הקורבנות בחברה היהודית נתפסה כבסיס הביטחון האישי והציבורי של העם מבחינה כלכלית, פיזית וחברתית. האמונה הייתה שעבודת הקודש בבית המקדש, הינה משמעותית לא רק לעם ישראל, אלא גם לשאר העמים. לפיכך, אם עבודת הקודש לא תתנהל כהלכה, יפסקו הברכות והשפע בעולם. בית המקדש שימש גם כמקום להוראת התורה. בבית המקדש ישבו כוהנים, סופרים ולוויים שהקריאו את התורה בחצרות המקדש ופירשו אותה לעם.

חשיבות בית המקדש בתחום הכלכלי-חברתי:

למקדש היה מעמד וכוח כלכלי. לשם קיום הפולחן, היה צורך באספקה שוטפת של בעלי חיים לקורבנות, בשמים לקטורת, עצים למזבח וכו'. בעקבות מצוות העלייה לרגל, הגיעו לירושלים עולי רגל רבים, אשר מלבד קורבנות לבית המקדש, הביאו עמם סחורה ומזון, וכך התפתח סחר מחוץ למקדש. ברשות המקדש היו מחסנים, בתי מלאכה ועדרי צאן. בית המקדש היה מקום מקודש ומוגן, ולכן נשמרו בו גם כספים של יתומים ואלמנות, כספי המסים וכספים של המעמד העליון (אפשר להגיד שבית המקדש שימש גם כמעין "בנק של העם היהודי"). העלייה לבית המקדש בשלושת הרגלים היוותה מפגש רב עוצמה ליהודים מכל העולם, מה שתרם ללכידות בקרב העם. בבית המקדש ישבו מוסדות ההנהגה של העם - הכוהן הגדול, הסנהדרין והסופרים.

סעיף ב'

תרומתם של בתי הכנסת להתמודדות עם המשבר שנוצר בחיי העם היהודי בעקבות חורבן בית המקדש:

בית הכנסת הפך להיות המוקד של הפולחן היהודי בהעדרו של בית מקדש. בתי הכנסת הפכו להיות מה שמכונה "מקדש מעט", והתפילה הועמדה במרכז עבודת הקודש.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

ריב"ז רצה ליצור יהדות שאינה תלויה במקום – כלומר בבית המקדש ובירושלים. לשם כך הוא יצר תקנות חדשות לזכר המקדש, שחלקן הועתקו לבית הכנסת, לדוגמא:

- **ברכת הכהנים**: הכהנים בבית מקדש נהגו לברך את העם בברכה המכונה "ברכת כהנים". הכהנים נהגו לשרת בבית המקדש יחפים וכך נהגו גם כשברכו את העם.
- **התקנה החדשה**: ריב"ז משווה את מעמד ברכת הכהנים בבית הכנסת לזו שנאמרה בבית המקדש. מעתה, הכהנים בבית הכנסת צריכים לחלוץ את סנדליהם בשעה שהם מברכים את העם ב"ברכת כהנים", כזכר למה שהיה נהוג במקדש. בכך חיזק ריב"ז את מעמדו של בית הכנסת כמוסד קדוש המחליף את בית המקדש.

גם רבן גמליאל פעל רבות לחיזוק מעמד בית הכנסת. הוא קבע את "העבודה שבלב" כתחליף לעבודת הקורבנות בבית המקדש. כחלק מגישה זו, קבע רבן גמליאל את חובת התפילה על כל יחיד בישראל. נקבעו מועדים לתפילה וכך עלה מעמד בית הכנסת.

הפולחן היהודי שנקבע ביבנה, לאחר חורבן בית המקדש העמיד במרכז את בית הכנסת והוכיח שיש קיום לעם היהודי גם בהיעדר בית מקדש.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלות 14-18 מיועדות אך ורק לתלמידים שאושר להם מבחן מותאם

הנבחרים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 14-18

שאלה 14

מאפייני מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 (על הנבחן לציין שלושה):

- הגיעו מקרב שכבת המשכילים והבורגנות (מעמד הביניים) – הגיעו משכבות הביניים ולא מהאיכרים ופשוטי העם, העסוקים בהשרדות, ולא מהאצולה, שיש לה מה להפסיד מהשינוי. הבורגנים לא נהנו מזכויות היתר של השיטה הקיימת ולכן נאלצו להיאבק על מקומם. באמצעות רעיונות ההשכלה הם דחפו את רעיון הצדק החברתי, ראו יתרון באיחוד יחידות כלכליות ובשיפור מעמדם החברתי. באמצעות ניצול המהפכה התעשייתית, הם הפיצו את הרעיונות המהפכניים וגייסו את ההמונים לצדם.
- אישים כריזמטיים ומודרניים - מקור הסמכות של המנהיגים היו הכריזמה, הפשטות והסמכות הטבעית שצפה מאישיותם, ללא קשר למוצאם ומעמדם. לכך הצטרפה יכולתם למצות את המודרניזציה לטובתם.
- בדרך כלל נוצר שילוב של מנהיגים משלושה מישורי פעולה – מנהיג מרקע מדיני, מנהיג מרקע משכיל, המוביל את הרעיון הלאומי בעם ומנהיג עם רקע צבאי.

שאלה 15

המטרות של הרצל בכינוס הקונגרס הציוני הראשון הן: (על הנבחן להסביר שתיים):

- הגברת המודעות בעולם לבעיית היהודים והפיכת הציונות לתנועה לאומית רשמית של העם היהודי. להרצל היה חשוב להראות שמאחוריו עומדת תנועה גדולה ותמיכה רחבה, ושהוא אינו מייצג את עצמו בלבד.
- יצירת תשתית ארגונית לתנועה הציונית וקביעת היעדים והמטרות של התנועה הציונית.
- הקמת מוסדות לקידום הרעיון הציוני ובחירת הנהגה מרכזית, שתוביל את העם היהודי. ההנהגה שתקום, תעלה את מטרות הציונות על סדר היום הציבורי הבינלאומי, ותנהל משא ומתן עם אומות העולם.
- יצירת אחדות ושיתוף בין נציגים ציוניים מכל העולם, תוך הצגת מצע משותף לכל הזרמים בציונות.
- השגת מימון לפעילות הציונית והמשך ניסיונות דיפלומטיים להשגת הצירטר.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 16

המאפיינים של חברת המופת הרצויה על פי אחת הגישות בתנועה הציונית:

על פי הציונות הסוציאליסטית:

- חברה סוציאליסטית ושוויונית, ללא מעמדות. מדינת היהודים תשמש דוגמה למדינות אחרות: תקום בה חברה יהודית "צודקת" – חברה שבה לא יהיו כל העיוותים של החברה הקפיטליסטית (ניצול וקיפוח).
- חברה שתשרת את הצרכים של כלל היהודים, אך גם של מי שמבקש ליצור חברה צודקת יותר ואינו יהודי.
- חברה שתהיה בנויה על עזרה הדדית.
- חברה בה העובדים עצמם יהיו הבעלים של אמצעי הייצור ולא בעלי ההון.
- מדינה חילונית.

על פי הציונות הדתית:

- חברת מופת דתית. יש לבנות את הישוב היהודי בא"י על בסיס התורה וההלכה ולהבטיח את צביונה היהודי-דתי של המדינה היהודית החדשה שתקום בא"י (שמירת שבת, קיום מצוות דתיות, שירותי דת לאוכלוסייה היהודית וכו').
- חברה שתשלב בין ערכי התורה ובין ערכי העבודה.
- החברה הדתית תשתף פעולה עם הזרמים הציוניים הלא דתיים.
- ניתן גם להציג את ערכי חברת המופת על פי הציונות המדינית של הרצל.

שאלה 17

השיקולים של התנועה הציונית לנקוט בעמדה ניטרלית בזמן מלחמת העולם השנייה (על הנבחן להציג שניים):

- חיילים יהודים נלחמו בשני המחנות, ותמיכה באחד מהם תסכן את החיילים שבמחנה האחר.
- אין להמר על הצד המנצח, שכן אם יפסיד, יפגע הדבר בסיכוי להפיק רווחים מדיניים מסדר העולם החדש שיעוצב אחרי המלחמה.
- היהודים צריכים להיות ניטראליים, שכן היהודים נפגעו תמיד מכל מלחמה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 18

האינטרסים של בריטניה בפרסום הצהרת בלפור הם: (על הנבחן להציג שלושה):

- שיקול אסטרטגי: שליטה על תעלת סואץ (והמעבר להודו) ויצירת בני ברית נאמנים באזור. הבריטים האמינו שהציונים יהיו בעלי הברית נאמנים לבריטניה. לבריטים היה אינטרס לשלוט במזרח התיכון, על מנת להבטיח את שליטתם בתעלת סואץ, שהייתה הדרך המרכזית המקשרת בין בריטניה להודו.
- התחמקות מהתחייבויות קודמות לערבים ולצרפתים בדבר חלוקת שטחים מא"י. הבריטים האמינו שהצהרת בלפור, הסותרת את התחייבויותיהם הקודמות, תאפשר להם להתחמק בקלות ובאלגנטיות מהערבים ומהצרפתים ובכך לזכות בכל השטח של א"י. [ההתחייבות לערבים ("אגרת מקמהון"), ההתחייבות לצרפתים ("הסכם סייקס פיקו").]
- שאיפה לזכות באהדה של יהודי רוסיה בהנחה שהם יכולים להשפיע על השלטון ברוסיה שלא לפרוש מהמלחמה: המשטר החדש ברוסיה ביקש לפרוש בצורה חד-צדדית מהמלחמה ולחתום הסכם שביתת נשק נפרד עם גרמניה. הבריטים חששו שצעד כזה ישאיר אותם ללא בת-ברית חשובה. יש הטוענים כי בריטניה האמינה שליהודי רוסיה יש השפעה בקרב השלטון הרוסי המהפכני החדש, ותמורת הצהרה אוהדת לנושא הציוני, הם יכולים לדחוף את הממשל החדש שלא לפרוש מן המלחמה.
- שאיפה לזכות באהדה של יהודי ארה"ב בהנחה שהם יכולים להאיץ בממשלת ארה"ב להיכנס למלחמה: בריטניה הייתה מעוניינת שארה"ב תזרז את כניסתה בהקדם לצד של בעלות הברית במלחמה. יש הטוענים כי בריטניה קיוותה שתמיכה ביהודים, תביא לכך שיהודים בעלי השפעה על הממשל האמריקאי יסייעו באינטרס זה. שוב, בדומה ליהדות רוסיה, בולטת גם כאן הראייה בדבר כוח ההשפעה של יהדות ארה"ב. היה זה מיתוס ללא אחיזה במציאות.
- שיקולים תדמיתיים: לבריטניה היה בעולם דימוי של מדינה אימפריאליסטית (כובשת), בעלת קולוניות (מושבות) ברחבי העולם המנוצלות לצורכי הבריטים. לאור מלחמת העולם הראשונה, הסתייג העולם מנטיות אימפריאליסטיות. בריטניה ביקשה לשנות את תדמיתה כמדינה אימפריאליסטית ולפתח דימוי של מדינה סובלנית, מתחשבת, המסייעת לעמים חלשים. לבריטניה היה חשוב להצטייר ככובש נאור, הדואג לעמים שכבשה ולא מנצלת אותם. הצהרת בלפור חיזקה דימוי זה.

